

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.118>

**ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗАНЬ З ЧУЖИХ СЛІВ
В ДОКАЗУВАННІ ФАКТІВ ДОМАШНЬОГО ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ:
ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

Завтур В.А.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Завтур В.А. Використання показань з чужих слів в доказуванні фактів домашнього та сексуального насильства у кримінальному провадженні: окремі питання нормативної регламентації та правозастосування.

Стаття присвячена дослідженню питань нормативної регламентації та практики використання показань з чужих слів в доказуванні фактів домашнього та сексуального насильства у кримінальному провадженні.

Автор ставить за мету ідентифікувати потенційні напрямки розширення меж використання показань з чужих слів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім та сексуальним насильством, а також сформулювати пропозиції щодо їх нормативного забезпечення на рівні КПК України.

Розширення використання показань з чужих слів розглядається як крок до диверсифікації джерел інформації про кримінальне правопорушення, пов'язане із домашнім або сексуальним насильством, необхідність якої визнається на рівні міжнародних стандартів. Вона обумовлена латентністю відповідних кримінальних правопорушень, специфічною обстановкою їх вчинення, а також вразливим станом потерпілих від таких діянь.

Наголошено, що у розглядуваній категорії кримінальних проваджень, суди стикаються із проблемами розмежування фактичних обставин, які стосуються обставин вчинення кримінального правопорушення, наслідків його вчинення та обстановки, яка мала місце після його вчинення, а також вибору релевантного підходу до оцінки доказів, які їх підтверджують. Наведено відповідну судову практику.

Досліджено окремі правозастосовні підходи до збирання та перевірки показань з чужих слів у кримінальному провадженні, зокрема, щодо застосування обмежень, передбачених ч. 7 ст. 97 КПК України, а також допиту як свідка спеціаліста, що брав участь у проведенні слідчих (розшукових) дій та здійснював психологічне діагностування неповнолітнього свідка або потерпілого. Сформульовано авторські висновки щодо їх відповідності вимогам КПК України.

За результатами дослідження сформульовано висновок про те, що основні проблеми використання показань з чужих слів у доказуванні фактів домашнього та сексуального насильства на рівні правозастосування полягають у наступному: 1) неправильній ідентифікації показань з чужих слів та некоректне визначення їх доказового значення; 2) неправильному визначенні кола осіб, щодо яких поширюється обмеження щодо використання показань з чужих слів, передбачене ч. 7 ст. 97 КПК України; 3) складності пошуку коректного підходу до оцінки показань психолога, який брав участь у проведенні слідчої (розшукової) дії та здійснював психологічне діагностування неповнолітнього потерпілого або свідка домашнього чи сексуального насильства.

Сформульовано пропозиції щодо внесення доповнень до КПК України, спрямованих на розширення можливостей використання показань з чужих слів у доказуванні фактів домашнього та сексуального насильства у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне процесуальне доказування, джерела доказів, показання, слідчі (розшукові) дії, свідок, потерпілий.

Zavtur V.A. The using of hearsay evidence in proving the facts of domestic and sexual violence in criminal proceedings: certain issues of normative regulation and law enforcement.

The article is devoted to the study of issues of normative regulation and practice of using of hearsay in proving the facts of domestic and sexual violence in criminal proceedings.

The author aims to identify potential directions for expanding the boundaries of using of hearsay in criminal proceedings against criminal offenses related to domestic and sexual violence, as well as the formulation of proposals for their normative ensurance at the level of the CPC of Ukraine.

The increased use of hearsay testimony is seen as a step towards diversifying the sources of information on criminal offences related to domestic or sexual violence, the need for which is recognized at the level of international standards. It is due to the latency of the relevant criminal offenses, the specific situation of their commission, as well as the vulnerability of the victims of such acts.

It is emphasized that in this category of criminal proceedings, the courts are faced with the problems of distinguishing the actual circumstances relating to the circumstances of the commission of a criminal offense, the consequences of its commission and the situation that took place after its commission, as well as the choice of a relevant approach to the assessment of evidence that confirms them. The corresponding judicial practice is given.

Some law enforcement approaches to the collection and verification of hearsay in criminal proceedings, in particular, on the application of restrictions provided by Part 7 of Art. 97 of the CPC of Ukraine, as well as interrogation as a witness of a specialist who participated in investigative (search) actions and carried out psychological diagnosis of a minor witness or victim. The author's conclusions on their compliance with the requirements of the CPC of Ukraine are formulated.

According to the results of the study, the conclusion is formulated that the main problems of using hearsay in proving the facts of domestic and sexual violence at the level of law enforcement are as follows: 1) incorrect identification of hearsay and incorrect determination of their evidence value; 2) incorrect determination of the circle of persons in respect of whom the restriction on the use of hearsay applies, provided for by Part 7 of Article 97 of the CPC of Ukraine; 3) search for a correct approach to the assessment of the testimony of a psychologist who participated in the investigation (search) action and carried out psychological diagnosis of the victim or witness of domestic or sexual violence.

Proposals have been formulated to make additions to the CPC of Ukraine, aimed at expanding the possibilities of using of hearsay in proving the facts of domestic and sexual violence in criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, criminal procedural evidence, sources of evidence, testimony, investigative (search) actions, witness, victim.

Постановка проблеми. Положення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульської конвенції) покладають на держав-підписантів позитивні зобов'язання щодо вжиття необхідних законодавчих та інших заходів для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання та забезпечення компенсації стосовно актів домашнього насильства та насильства стосовно жінок.

Вітчизняний законодавець зробив важливий крок на шляху реалізації процесуального аспекту відповідних зобов'язань із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 № 2227-VIII. Нормативно-правовий акт передбачив внесення змін та доповнень до КПК України в частині впровадження інституту обмежувальних заходів, розширення релевантних підстав застосування запобіжних заходів, регламентації особливого порядку закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, а також порядку ініціювання угод про примирення у провадженнях, пов'язаних із домашнім насильством.

Втім, незважаючи на рішучі заходи із протидії домашньому насильству на рівні удосконалення кримінального процесуального законодавства, досвід правозастосування останніх років продемонстрував їх недостатність для реального захисту потерпілих від таких діянь. Це стосується, зокрема, й такого аспекту як збирання доказів, які підтверджують факти вчинення домашнього насильства, що обумовлюється латентністю цієї категорії кримінальних правопорушень та специфічними умовами їх вчинення.

У зв'язку із цим, сьогодні на порядку денному постає питання щодо розширення можливостей потерпілих збирати та подавати докази фактів вчинення щодо них домашнього насильства та впровадження такої нормативної регламентації кримінального процесуального доказування, яка б враховувала специфіку відповідних кримінальних правопорушень. Однією з потенційних реакцій на цей виклик могло б стати розширення меж використання інституту показань з чужих слів у контексті проваджень щодо домашнього та сексуального насильства.

Стан опрацювання проблематики. Останнім часом, до релевантних питань у кримінальній процесуальній доктрині звертались І.А. Ботнаренко, Т.І. Бугаєць, І.В. Гловюк, А.В. Гутник, О.В. Дроздова, І.П. Зіньковський, І.І. Ковбас, Є.П. Коць, Н.З. Рогатинська, О.В. Степаненко та

інші. Предмет наукового пошуку згаданих дослідників є доволі різнобічним, і проблема використання показань з чужих слів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім та сексуальним насильством у працях деяких із них піднімалася, втім лише контекстуально.

З огляду на це, **мету** нашого дослідження можна визначити як ідентифікацію потенційних напрямків розширення меж використання показань з чужих слів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім та сексуальним насильством, а також формулювання пропозицій щодо їх нормативного забезпечення на рівні КПК України.

Виклад основних результатів дослідження. Розпочинаючи дискусію з означених питань, зазначимо, що у документах, які закріплюють міжнародні стандарти розслідування домашнього та сексуального насильства акцентується увага на тих труднощах, з якими стикаються потерпілі від такого поводження і наголошується на важливості диверсифікації джерел інформації про такі факти. Таке застереження, міститься, зокрема, у Глобальному кодексі поведінки щодо збору та використання інформації про систематичне сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (Кодекс Мурад), одне із положень якого передбачає необхідність пошуку альтернативних джерел інформації про сексуальне насильство, пов'язане із конфліктом задля мінімізації ризику травматизації особи, який неодмінно виникає у випадку безпосереднього інтерв'ювання [1].

Ця проблема визнається й у національній судовій практиці, але в обмеженому контексті, у ситуаціях, коли мова йде про доказування фактів попередніх відносин між обвинуваченим та потерпілим. Наприклад, у Постанові ККС ВС від 09 листопада 2021 року було указано, що *«Суд звертає увагу, що у випадках, коли злочин вчиняється за відсутності очевидців, то судами обґрунтовано враховується характер відносин між винним та потерпілим, інформація про факти побиття, в тому числі за допомогою показань родичів чи знайомих»* [2]. Водночас, у рішенні прямо зазначається, що такі показання не є показаннями із чужих слів, оскільки не стосуються безпосередньо обставин кримінального правопорушення.

Зазначимо, що у кримінальних провадженнях цієї категорії доволі часто виникає питання щодо встановлення характеру стосунків між обвинуваченим та потерпілим до та/або після вчинення кримінального правопорушення. Це має значення, зокрема, при встановленні факту систематичності домашнього насильства. У цьому контексті постає проблема правильної ідентифікації правової природи таких показань. До прикладу, у вирокі Суворовського районного суду м. Одеси з цього приводу вказується наступне: *«Допитані в суді свідки дали в суді узгоджувальні показання про неприязнений характер стосунків, що мали місце між обвинуваченим та потерпілою, в яких перша особа допускала вчинення психологічного насильства до потерпілої у вигляді словесних образ. При цьому частина із зазначених показань за своєю сутністю є допустимими в якості показань з чужих слів»* [3].

Здійснюючи оцінку допустимості показань з чужих слів, у тому числі і у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, суд зобов'язаний врахувати обставини, визначені ч. 2 ст. 97 КПК України. У наведеному судовому рішенні, суд обмежився кумулятивною оцінкою усіх показань не виокремлюючи первинні та похідні докази, а визнавши їх допустимими на підставі узгодженості між собою.

Загалом, слід відзначити, що у кримінальних провадженнях щодо цієї категорії кримінальних правопорушень вкрай серйозно постає проблема розмежування показань з чужих слів від інших показань стосовно тих фактів, які особа сприймала особисто. Таке питання виникає в аспекті переказу свідком висловлювань іншої особи. Суди при оцінці таких доказів наразі звертаються до правової позиції, викладеної у Постанові ККС ВС від 19 листопада 2019 року, у якій Суд зазначив про те, що *«показання, які містять висловлювання іншої особи, надані з іншою метою, наприклад, для доведення того, що інша особа висловила саме так за певних обставин, не можуть вважатися показаннями з чужих слів відповідно до статті 97 КПК, оскільки у такому разі вони є повідомленням про факт висловлювання, який свідок безпосередньо спостерігав»* [4]. Суд дотримується цієї позиції й надалі, а посилання на неї дедалі частіше можна зустріти у рішеннях місцевих судів, втім, воно не завжди виправдане, а часом є відірваним від контексту. Справа в тому, що показання свідка можуть виступати первинним доказом відносно одних обставин, і похідним (з чужих слів) – відносно інших. Кримінальне провадження, у межах якого була винесена Постанова ККС ВС від 19 листопада 2019 року теж стосувалося насильницького кримінального правопорушення і Суд чітко розмежував відносно яких фактичних обставин спірні показання є первинним доказом, а відносно яких – похідним.

У розгляданій категорії кримінальних проваджень, суди стикаються також із проблемами розмежування фактичних обставин, які стосуються обставин вчинення кримінального правопорушення, наслідків його вчинення та обстановки, яка мала місце після його вчинення. До прикладу, в ухвалі Чернігівського апеляційного суду у мотивувальній частині судом було указано:

«Таким чином, показання зазначених свідків щодо наслідків у вигляді отриманих тілесних ушкоджень, а також подій, які відбувались після вчинення злочину, не є показаннями з чужих слів, при цьому повідомлена ними інформація, яку їм безпосередньо вказала потерпіла відразу після вчинення щодо нею злочину, дають змогу встановити фактичну обстановку, яка не лише мала наслідки, а й передувала кримінальному правопорушенню» [5].

Слід підкреслити правильність такого підходу суддів, адже потерпілі у ситуаціях вчинення щодо них насильницьких злочинів перебувають у вкрай вразливому стані і після впливу великого проміжку часу не матимуть змогу відновити у пам'яті події кримінального правопорушення. У цьому аспекті доволі важливе значення мають показання тих осіб, яким потерпілий повідомляв відповідні обставини безпосередньо після вчинення діяння. Визнання допустимими як докази показань із чужих слів у таких випадках видається цілком виправданим. Втім, важливого значення у цьому ключі має те, які саме обставини сприймалися свідками безпосередньо, а які були отримані з чужих слів – факт вчинення кримінального правопорушення, наслідки вчинення кримінального правопорушення, характер відносин між потерпілим та обвинуваченим до та/або після вчинення кримінального правопорушення. Від цього залежать і вибір судом релевантного підходу до оцінки таких показань, і їх доказове значення.

Водночас, є у судовій практиці й підходи, які, на думку автора, є прикладом неправильного визначення сутності оцінюваних показань. Прикладом одного із них є формулювання, використане судом у вирокі Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 11 квітня 2024 року такого змісту:

«У ході допиту свідків ОСОБА_7 та ОСОБА_12 у судовому засіданні, було встановлено, що останні безпосередньо спілкувалися з потерпілою після вчинення злочину, і в ході цієї розмови остання повідомляла, що саме її син ОСОБА_3 спричинив їй тілесні ушкодження, а обвинувачений в свою чергу повідомляв, зокрема свідку ОСОБА_7, що він побив свою матір.

З урахуванням наведеного, суд вважає, що показання цих свідків щодо обставин вчинення злочину, в силу положень ст. 97 КПК України не є показаннями із чужих слів, оскільки зазначені свідки особисто сприймали безпосередні висловлювання потерпілої, яка вказувала про факт побиття її обвинуваченим та обвинуваченого про побиття своєї матері» [6].

У цій ситуації, слід відмітити, свідки все ж не сприймали безпосередньо обставини вчинення кримінального правопорушення, а отримали такі відомості лише з показань потерпілої та обвинуваченого.

Проблемний характер у контексті проваджень щодо домашнього насильства має також реалізація положень ч. 7 ст. 97 КПК України, відповідно до якого «у будь-якому разі не можуть бути визнані допустимим доказом показання з чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження». Хоча, як показує аналіз судової практики, й слідчі, й працівники поліції, яка прибули за викликом потерпілої доволі часто допитуються в подальшому у судовому засіданні як свідки.

У деяких рішеннях наявне розмежування фактичних обставин, які сприймалися посадовими особами особисто та ті, що були отримані з чужих слів. Такий підхід має місце, зокрема, у вирокі Славутського міськрайонного суду Хмельницької області, у якому судом зазначено наступне:

«Показання свідків ОСОБА_14 та ОСОБА_15, які є працівниками поліції, що приїхали за викликом потерпілої ОСОБА_6 на «102», підтверджуються іншими доказами, зокрема аудіо записом розмови з оператором лінії «102» самої потерпілої щодо нанесення 23.01.2021 року їй удару в голову чоловіком ОСОБА_4.

Показання свідка ОСОБА_16, який був слідчим у даному кримінальному провадженні, є допустимими оскільки не стосувалися пояснень осіб, наданих йому під час здійснення ним кримінального провадження, а були надані на підтвердження обставин подачі потерпілою заяви до поліції, відсутність у неї заперечень щодо дій поліцейських при здійсненні виїзду за викликом на «102»» [7].

Є, однак, у судовій практиці і випадки, коли судом категорично відкидаються показання працівників поліції, які прибули за викликом, як свідків. Так, в ухвалі Чернівецького апеляційного суду вказується, що «відповідно до показань свідка ОСОБА_11 він є працівником патрульної поліції. Про нанесення тілесних ушкоджень обвинуваченим ногами йому стало відомо зі слів потерпілої.... Таким чином, зважаючи на те, що свідку стало відомо про факт нанесення ногами тілесних ушкоджень саме від потерпілої під час прибуття на виклик, то такі показання не можуть бути визнані допустимими» [8]. Принагідно зауважити, що патрульні поліцейські в означених випадках не є слідчими, співробітниками оперативного підрозділу або іншою особою у значенні КПК України, а тому заборона використання показань з чужих слів, встановлена у ч. 7 ст. 97 КПК України в даному випадку, на нашу думку, є незастосовною. У практиці ККС ВС вже висловлювалася схожа позиція

з цього приводу в контексті інших категорій кримінальних правопорушень [9], і у розглядуваній категорії, як видається, вона теж є актуальною.

У кримінальних провадженнях, пов'язаних із домашнім та сексуальним насильством вельми актуальним є питання щодо оцінки показань з чужих слів, наданих малолітніми або неповнолітніми особами. Більше того, у вирокі Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 07 червня 2023 року, суд із посиланням на Постанову ККС ВС від 16.03.2021 (судова справа № 236/1583/19) зазначив, що «судова практика складається таким чином, що в інтересах малолітніх осіб, які є потерпілими або свідками кримінальних правопорушень, їхні показання безпосередньо не досліджуються, а допитуються інші особи, і показання визнаються показаннями з чужих слів» [10]. Хоча у доктрині неодноразово висловлювалися думки щодо недопустимості показань з чужих слів, наданих неповнолітніми, обґрунтовуючи це особливостями їх індивідуально-психологічного розвитку [11, с. 80; 12, с. 145], тенденції правозастосування демонструють, що національні суди дотримуються протилежного підходу у цьому аспекті.

Подекуди у судовій практиці виникають ситуації, коли у судовому засіданні допитуються як свідки психологи, які залучалися як спеціалісти при проведенні слідчих (розшукових) дій. Подібний контекст мало кримінальне провадження, розглянуте Волинським апеляційним судом, який за результатами апеляційного провадження вказав в ухвалі про те, що такі показання «за своїм змістом радше є оцінкою спеціалістів у галузі психології показань малолітньої потерпілої, наданих нею на досудовому слідстві та у суді, зробленою з урахуванням усіх вищезазначених індивідуально-психологічних особливостей дитини, а тому підставно покладені в основу обвинувального вироку» [13]. Таким чином, на думку суду апеляційної інстанції допит як свідка практикуючого психолога, яка брала участь в ході допиту неповнолітньої потерпілої в порядку ст. 225 КПК України щодо поведінки потерпілої під час проведення такої слідчої (розшукової) дії, а також її індивідуально-психологічних рис, схильності до фантазування тощо відповідає вимогам КПК України, а відповідні показання є первинними та особистими.

Зазначимо, що допит спеціалістів у певних галузях знань в суді як свідків не є новою проблемою для кримінального судочинства і розглядалася як у доктрині [14, с. 533], так і на рівні правозастосовної діяльності, у тому числі, ЄСПЛ. Зокрема, у контексті домашнього насильства доволі дотичний контекст має справа «Куп'ял проти Польщі» (*Case of Kupiał v. Poland, Заява № 67414/11*) [15].

Зауважимо, що на відміну від експерта, КПК України не містить спеціальних норм щодо допиту спеціаліста, однак такий учасник кримінального провадження в окремих випадках формально може підпадати під поняття свідка, визначене у ч. 1 ст. 65 КПК України. Розглядувана ситуація, як видається, є одним із них.

Втім, у даному аспекті постає проблема розмежування показань, які стосуються обставин вчинення кримінального правопорушення, які стали відомі психологу або педагогу в ході проведення слідчих (розшукових) дій та його висновків, які були сформовані в ході психологічного діагностування особи. Таке питання, може виникнути, зокрема, у випадку допиту неповнолітнього за методикою «Зелена кімната». Перші за своєю сутністю виступають показаннями з чужих слів і є недопустимими в силу припису ч. 7 ст. 97 КПК України, оскільки надаються «іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження», щодо других – кримінальний процесуальний закон застережень не містить. Втім, подекуди межа між ними може бути дещо умовною, наприклад, коли психолог заявляє про те, що на його думку, показання неповнолітнього потерпілого є правдивими (у наведеному вище судовому рішенні така ситуація мала місце). Розмежування таких показань та визначення їх допустимості має бути предметом судової оцінки у кожному конкретному випадку.

Висновки. Показання з чужих слів є важливим джерелом доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім та сексуальним насильством, враховуючи обстановку їх вчинення, а також вразливий стан потерпілого, що може унеможливити надання ним повних та всебічних показань.

Водночас, основні проблеми використання показань з чужих слів у доказуванні фактів домашнього та сексуального насильства на рівні правозастосування полягають у наступному: 1) неправильній ідентифікації показань з чужих слів та некоректне визначення їх доказового значення; 2) неправильному визначенні кола осіб на яких поширюється обмеження щодо використання показань з чужих слів, передбачене ч. 7 ст. 97 КПК України; 3) складності пошуку коректного підходу до оцінки показань психолога, який брав участь у проведенні слідчої (розшукової) дії та здійснював психологічне діагностування неповнолітнього потерпілого або свідка домашнього чи сексуального насильства.

Розширення меж використання показань з чужих слів у кримінальному процесуальному доказуванні фактів домашнього та сексуального насильства передбачає також і здійснення законодавчих

змін. Переконані, що обставини, які обумовлюють необхідність використання таких показань мають бути визначені у ч. 2 ст. 97 КПК України як окремий та самостійний предмет оцінки судом. Відтак, ч. 2 ст. 97 КПК України слід доповнити п. 8 такого змісту: «8) обстановку вчинення кримінального правопорушення та вразливий стан потерпілого у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством або кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глобальний кодекс поведінки щодо збору та використання інформації про систематичне сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (Кодекс Мурад). URL: <https://static1.squarespace.com/static/5eba1018487928493de323e7/t/63ac31b3331b2b017493839e/1672229300825/220413+Murad+Code+UKRAINIAN+4website+Revision221220.pdf>.
2. Постанова Касаційного кримінального Суду Верховного Суду від 09 листопада 2021 року, судова справа № 281/128/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101029201>.
3. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 20 квітня 2022 року, судова справа № 523/803/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104014816>.
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19 листопада 2019 року, судова справа № 441/845/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85934761>.
5. Ухвала Чернігівського апеляційного суду від 11 липня 2024 року, судова справа № 740/8406/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120331526>.
6. Вирок Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 11 квітня 2024 року, судова справа № 740/8406/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118279832>.
7. Вирок Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 31 січня 2022 року, судова справа № 682/247/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102960382>.
8. Ухвала Чернівецького апеляційного суду від 05 липня 2024 року, судова справа № 725/2406/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120198582>.
9. Постанова Касаційного кримінального Суду Верховного Суду від 11 липня 2022 року, судова справа № 541/240/20. URL: <https://opendatabot.ua/court/105218427-f0b219a3896b555b4672458559050c7a>.
10. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 07 червня 2023 року, судова справа № 308/3978/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111418678>.
11. Чупрікова І.Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 191 с.
12. Рижий О.А. Оцінка показань учасників кримінального провадження в суді першої інстанції: дис. ... д-ра філософії: 081. Львів, 2023. 221 с.
13. Ухвала Волинського апеляційного суду від 17 жовтня 2023 року, судова справа № 159/7433/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114254058>.
14. Зіньковський І.П. Новелізація доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих та свідків. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 3. С. 530–536. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/94.pdf>
15. Case of Cupiał v. Poland (Application № 67414/11): Judgement of European court of Human rights, 09 March 2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-223374>.